

כיצד אנחנו מנווטים ב'שוק' ההלכה

1. עירובין דף ו' עמוד ב'

...והרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה, כדברי בית הלל עושה. מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל – רשע; מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל – עליו הכתוב אומר 'הכסיל בחשך הולך'. אלא, אי כבית שמאי – כקוליהון וכחומריהון, אי כבית הלל – כקוליהון וכחומריהון. [...]

כל היכא דמשכחת תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי כעין מחלוקת בית שמאי ובית הלל, לא ליעבד כי קוליה דמר וכי קוליה דמר, ולא כחומריה דמר וכי חומריה דמר, אלא: או כי קוליה דמר וכחומריה עביד, או כקוליה דמר וכחומריה עביד. [...]

אמר רב שיזבי, כי לא עבדינן כחומרי דבי תרי, היכא דסתרי אהדדי [...] אבל היכא דלא סתרי אהדדי – עבדינן.

2. רש"י ראש השנה י"ד ע"ב

בעירובין מפרש לה במחלוקת אחת, שיש מקום שנוטין בה דברי בית שמאי להקל ויש מקום שנוטין בה דברי בית הלל להקל. כגון: כמה חסרון בשדךה [של המת] שלא תטמא באהל? בית שמאי אומרים: שתי חוליות, ובית הלל אומרים: חוליה אחת - וכן לטרפה; נמצאו דברי בית שמאי מקילין בטרפה, ואומרים שאינה טריפה [עד שתחסר שתי חוליות], ובית הלל מחמירין בה [שכבר אם חסרה לה חוליה אחת היא טריפה] ומקילין לענין טומאה לומר שכיון שחסרה חוליה אחת אינה מטמאה. והאוחז בזו קולי בית שמאי וקולי בית הלל - רשע, שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל, והאוחז בחומרי שניהם - כסיל בחשך הולך הוא, שאינו יודע להבחין על מי לסמוך. אבל בשתי מחלוקות שהקילו אלו בזה ואלו בזה - אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות, דסבירא ליה בהא כבית שמאי ובהא כבית הלל.

3. יורה דעה סימן רמ"ב סעיפים ז'-ט'

ז'. לא מקרי הוראה אלא בשמורה על מעשה שבא לפניו, אבל אם שאלו לתלמיד 'הלכה כדברי מי', יכול לומר מה שבדעתו, כיון שאינו מורה על מעשה שבא לפניו.

ח. לא מקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל, אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל, כגון נותן טעם לפגם או לבטל איסור בששים וכיוצא באלו, מותר.

ט. יש מי שכתב [בימי הראשונים] שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול [התלמיד] להורות בימי רבו, רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא מעצמו.

4. עבודה זרה דף ז' עמוד א'

היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר, אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין – הלך אחריו; ואם לאו – הלך אחר המחמיר. ר' יהושע בן קרחה אומר, בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל. אמר רב יוסף, הלכתא כרבי יהושע בן קרחה.

5. שו"ת הרשב"א חלק א' סימן רנ"ג

ומה שאמרת הלכה למעשה בדברים שהן במחלוקת בין חכמי הפוסקים שזה אוסר וזה מתיר, נאמר 'כדאי הוא פלוני המיקל לסמוך עליו' או נאמר, כיון שהרב האלפסי והרמב"ם ז"ל שוין בכל לדעת אחת [...] מן החיוב הוא שנסמוך עליהם בין בקוליהון בין בחומריהון, ולא נסמוך על פוסק אחר להקל?

תשובה: תחלת כל דבר אומר, שאין אומרים 'כדאי הוא פלוני לסמוך עליו' בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין. דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין, ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים; אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. [...]

ומכל מקום עיקרי דברים אלו שאמרת יש בהן חלוקין: שאין כל הפוסקים והחכמים שוים ולא כל המקומות שוים מן הדין. כיצד שורת הדין? אם שנים הפוסקים באחד, זה אוסר וזה מתיר, אם נודע האחד גדול בחכמה ובמנין ויצא שמו כן, הולכין אחריו בין להחמיר בין להקל. היו שניהם שוין ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הולכין אחר המחמיר, דהוה ליה כספיקא דאורייתא, ובשל סופרים הולכין אחר המקל [...]

אבל אם היה רב אחד במקומם ולמדום, הן הולכים אחר דבריו [=אף על פי שיש גדולים ממנו והם רבים ממנו]. [...] והנה במקומו של רבי אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות אזמל, ולא מיחו בידם חכמים לפי שהן עושין כדברי רבם. [...] ומן הדרך הזה, כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי

לפגם' או לשער בששים או לראיית נקב אם ניקב מעבר לעבר, שהם דברים השכיחים ורוב הקמים להורות בקיאים בהם, מה שאין כן בפתחי נדה ובדבר שאינו שכיח

11. שו"ת שבות יעקב, חלק ג' סימן קכ"ה

ואשתומם על המראה ותמה תמה אקרא, האיך עושין דבר זה במקום זה [...] להורות במקום שיש להם רב ומורה. ואפילו במקום שאין איש לא ישתדלו לְדַבֵּר בענין הוראות אלו, ואין צריך לומר שהשואלים פשעו והזידו וסמכו עצמן על משענת קנה הרצוץ [...] בנדון שלפנינו, שלא שאל לרב וידען רק שסמכה על רעות נשים באיסור נדה, שהוא בכרת, אין לך מזיד גדול [מזה]

12. שו"ת צמח צדק [קרוכמל] סימן מ'

...דכיון שהיה מסופק בהוראה זו ושאל ללומדים, ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים, לא מיקרי שוגג. ודאי אלו לא היה יודע כלל שיש איסור בדבר, היה מיקרי שוגג מצד שאינו יודע; או שהיה יודע והיה שואל בעל הוראה המפורסם והיה מתיר לו, מיקרי נמי שוגג; אבל האי כיון שידע שיש ספק בהוראה זו, תו לא מיקרי שוגג מצד שאינו יודע [...] ומצד שעשה על פי הוראה נמי לא מיקרי שוגג, כיון דלא שאל לבעל הוראה מפורסם שיהא ראוי לסמוך עליו.

13. שולחן ערוך יורה דעה סימן קפ"ח סעיף ב'

נאמנת אשה לומר [לגבי מראות כתמים] 'כזה ראיתי, ואבדתי'. [...] אבל אם הביאו לפנינו דם והחזקנוהו בטמא, או אפילו נסתפקנו אם הוא טמא או טהור, והיא אומרת 'חכם פלוני טיהר לי כיוצא בזה', אין סומכין עליה.

[שכיוון שיש לנו כאן התלבטות, ומדובר במי שאינה בקיאה היטב בדינים, אי אפשר לסמוך על הכרעתה במקום ספק. ובפרט שהרי הדברים לפנינו וביכולתנו להראותם לחכם ולצאת מידי ספק (ערוך השלחן ושאר מפרשים)]

אחד מגדולי הפוסקים, במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכורנו לברכה ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חבור הרמב"ם ז"ל, והרי עשו אלו הגדולים כרבים. ומיהו אם יש שם אחד חכם וראוי להוראה ורואה ראייה לאסור מה שהם מתירין, נוהגים] בו איסור. שאין אלו כרבים ממש, דבמקום רבים אילו יעשו שלא כדבריו יקלו בכבוד רבים במקומו. [...] ובמקום שיש שנים שוים, שהולכין אחר המחמיר בשל תורה, דוקא בשם אחד כנגד אחד, אבל אם שנים הם כנגד האחד - הולכין אחר הרוב.

6. יורה דעה סימן רמ"ב סעיף י"ג

תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, הרי זה שוטה רשע וגם רוח, ועליו נאמר 'כי רבים חללים הפילה'. [הגה: ותלמידים הקטנים הקופצים להורות ולישב בראש, להתגדל בפני עמי הארץ, מרבים מחלוקת ומחריבים העולם ומכבין נרה של תורה.

7. הקדמת הרמ"א לסדר הגט באבן העזר

בימי חכמי התלמוד היו נוהגין למנות חכם בקי על הגיטין, וכן נמצא בדברי הקדמונים שהיו נוהגין שלא ליתן גט רק לפני גדולי הדור (ריב"ש סימן שפ"ט). ועל כן לא ישתדל אדם בנתינה, רק הבקי בהם. וכל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין, לא יהא לו עסק עמה.

8. שולחן ערוך חושן משפט סימן י' סעיף ב'

כל מי שבא לידו דין ומדמהו לדין אחר שבא לידו כבר ופסקו, ויש עמו בעיר גדול ממנו בחכמה ואינו נמלך בו, הרי זה בכלל הרשעים שלבם גס בהוראה.

9. בית הבחירה למאירי, יבמות ק"ט ע"ב

[בגמרא: רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה – בדיינא דאתי דינא לקמיה, וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא, ואית ליה רבה ולא אזיל משאיל]. כל שיש אצלו רב או חכם שהוא יכול לברר עמו ספיקותיו והוא נשען בביתו ומדמי מילתא למילתא ומורה מתוך סברותיו, הרי זה בקללת חכמים וראוי לגעור בו הרבה כמי שאין אימת הוראה עליו, ולעולם צריך שיהא החכם ירא בהוראה.

10. שו"ת נודע ביהודה תניינא, יורה דעה סימן פ"ח

הוי זהיר ברוחך שלא לקפוץ להורות בדברים כאלו בלתי שאלה מגדולי הדור, כי אין הוראה זו כהוראת 'נותן טעם